

Aaron
Schuster
Kafka
pliva

NASLOV IZVORNIKA

Kafka swims — The champion of the impossible

* članak je izvorno objavljen 28. svibnja 2020. na stranicama magazina Cabinet

PREVELA S ENGLESKOG

Iva Gjurkin

Zahvaljujemo se autoru na prijateljskom dopuštenju da ovaj tekst objavimo u prijevodu.

Zagreb, rujan 2020.

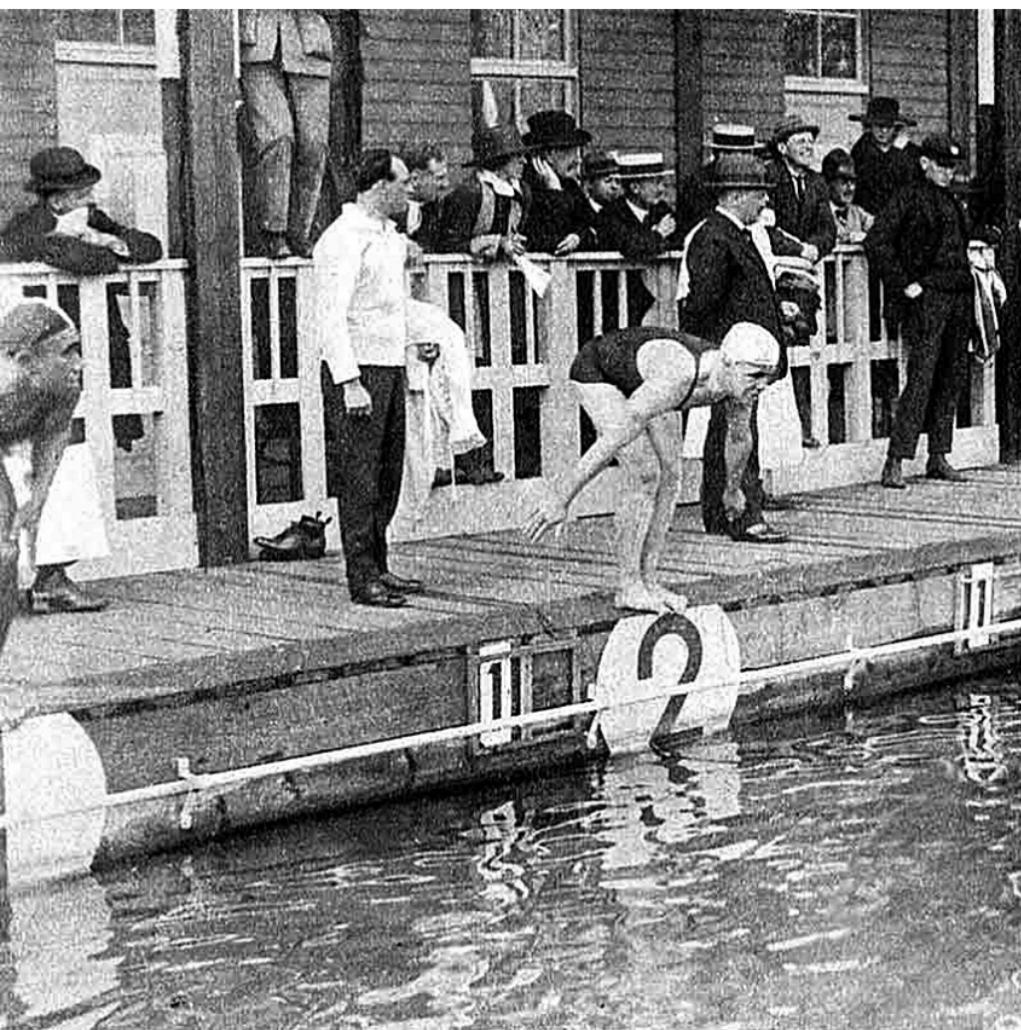
AARON SCHUSTER

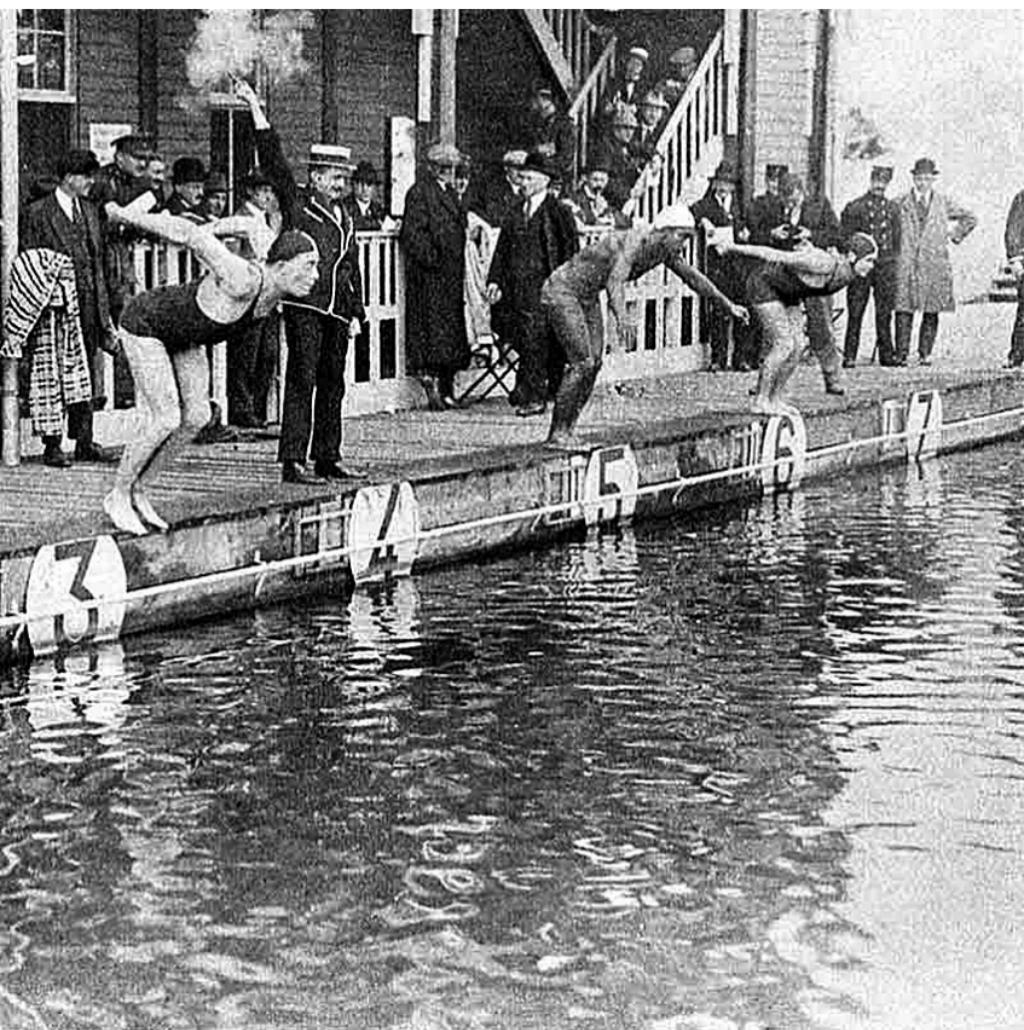
Kafka pliva

Prvak nemogućeg

PREVELA

Iva Gjurkin

Startni pištolj označio je početak finala muške utrke na 100 metara slobodno na Olimpijskim igrama 1920. u Antwerpenu. Pobjedio je Amerikanac Duke Kahanamoku u 5. stazi. Norman Ross u stazi 3 bio je diskvalificiran, ali je kasnije osvojio zlato na 400 metara slobodno, 800 metara u štafeti i 1500 metara slobodno. Na potonje se Kafka referira u prvom nacrtu svoje priče.

U Kafkinim bilježnicama nalazimo odlomak koji glasi:

Plivam baš kao i drugi, samo što imam bolje pamćenje od drugih. Nisam zaboravio da nekoć nisam znao plivati. No budući da nisam zaboravio, to što znam plivati nimalo mi ne pomaže; i tako zapravo ne znam plivati.^{o1}

Po svemu sudeći, Kafka je bio dobar plivač. U dnevnicima i pismima spominje odlaske na plivanje i opisuje kako traži mjesta za plivanje tijekom putovanja. Otac ga je u ranoj dobi odveo u školu plivanja na Vltavi. Bilo mu je neugodno jer se studio svog mršavog tijela, posebno kada bi se usporedio s krupno građenim ocem, ali Kafka je uživao u vodi. (Bio je i strastven veslač.) Njegov biograf Reiner Stach primijetio je da mu je "škola plivanja postala jedno od najvažnijih mesta u gradu, te joj je ostao odan čitavog života i sjećao je se sa sjetom, čak i u svojim posljednjim satima".^{o2} Plivanje se spominje u poznatom dnevničkom zapisu u kojem samouništenje europske civilizacije i Kafkin omiljeni sport snoliko plutaju na istome moru: "2. kolovoza Njemačka je najavila rat Rusiji – poslije podne škola plivanja."^{o3} A u pismu zaručnici s kojom je raskidao i mirio se, Felice Bauer, Kafka se ovako žali na svog liječnika kojem se obratio zbog iscrpljenosti i mogućih srčanih palpitacija koje su dijelom bile uzrokovane "pretjeranim plivanjem": "Preporučuje mi da odem na odmor (nemoguće), uzimam lijekove (isto nemoguće), ne idem na jug, ne plivam (isto nemoguće)

i živim miran život (što je još najmanje moguće).”^{o4} Plivati je nemoguće, ne plivati je nemoguće: postoji li izlaz iz ovog Kafkijanskog problema – ili način da se u njega uđe još dublje?

Paradoks plivanja najbolje dolazi do izražaja u kratkoj priči koja ne govori o bilo kojem plivaču, nego o olimpijskom prvaku koji je oborio svjetski rekord. Kada se s Olimpijskih igara u Antwerpenu vraća u neimenovani rodni grad, junaka dočekuje gomila kličući: “Živio veliki plivač!”^{o5} Prvi neobičan detalj je lenta na kojoj piše “olimpijski prvak”, ali na stranom jeziku. Nakon dočeka pozvan je na banket kod gradonačelnika gdje ga okružuju uglednici i ljepotice. Večer obilježava niz neobičnih događaja. Gosti ustaju i uglas viču “frazu koju nisam sasvim razumio”; plivač sjedi do gradonačelnikove jedre supruge i ministra – a kada ga s njima upoznaju, riječ “ministar” ga užasava; prostorija je svjetla, čak i “preosvijetljena”, ali zbog meteža je teško razaznati lica. Isto tako zapaža “određeni nered”: neki gosti, a posebno dame, ne sjede kako valja: zajašile su stolice, a leđa im gotovo dodiruju stol. Konačno, debeljko do njega ustaje i drži govor, ali jako je tužan; pretvara se da briše znoj, ali zapravo briše suze. Dok govorи, debeljko gleda ravno u plivača kao da gleda u truplo: “Osjećao sam se kao da ne gleda u mene, nego u moj otvoreni grob.”^{o6} Debeljko završi, a plivač ustane da održi pobjednički govor:

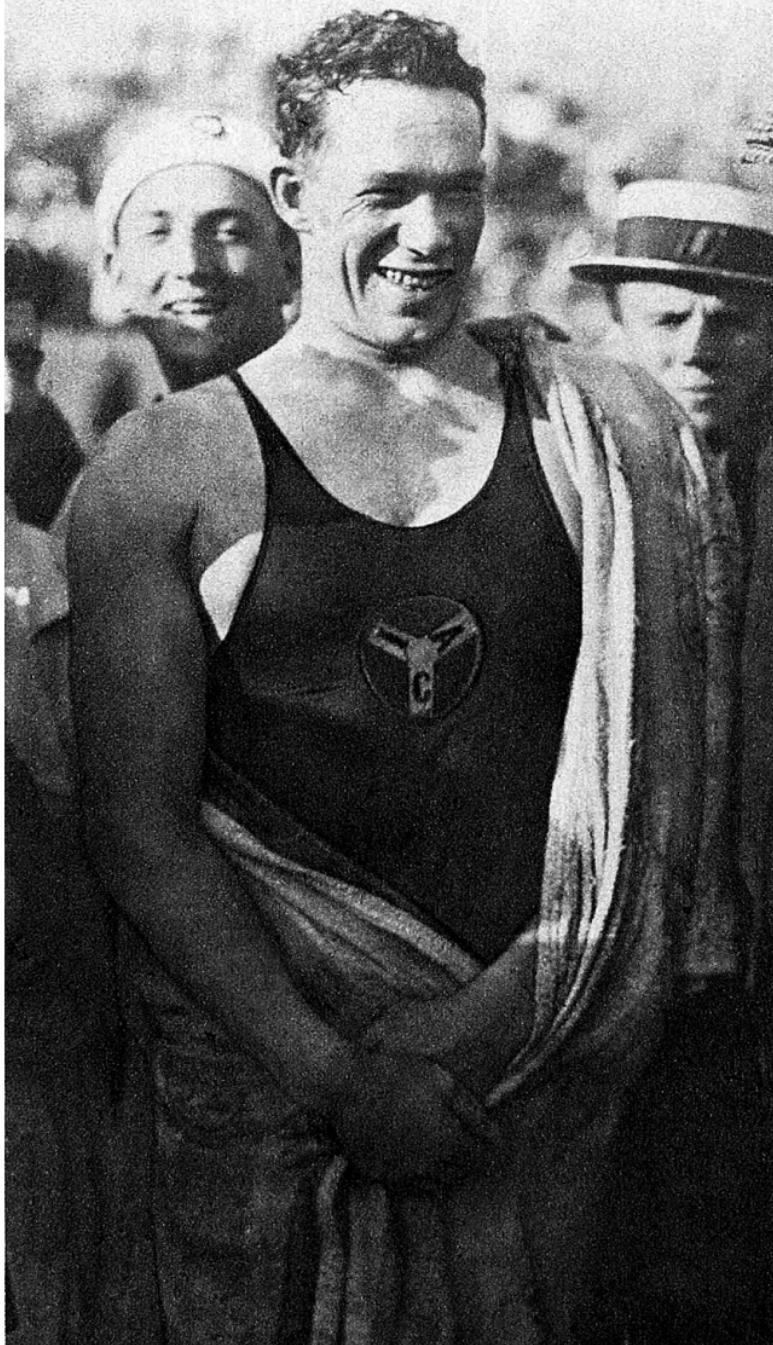
Poštovani gosti! Doista sam oborio svjetski rekord – no da me pitate kako sam to učinio, ne bih vam mogao dati valjan odgovor. Zapravo ni ne znam plivati. Oduvijek sam htio naučiti, ali nikada nisam imao prilike. Kako je onda došlo do toga da me moja zemlja poslala na Olimpijske igre? To je, naravno, pitanje koje si i sam postavljam. Prvo mi valja objasniti da sam sada u domovini, ali da usprkos znatnu trudu od onoga što je rečeno nisam razumio ni riječi. Možda ste pomislili da je riječ o pogreški, ali pogreške nema – oborio sam rekord, vratio sam se u svoju zemlju i doista nosim ime pod kojim me znate. Sve je to istina i prema tome ništa nije istina. Niti sam u svojoj domovini niti vas znam i razumijem. I da spomenem nešto što je nekako, iako ne sasvim, u neskladu s idejom pogreške: ne muči me što vas ne razumijem, kao što ni vas ne muči što vi ne razumijete mene. Sve što sam shvatio iz govora časnog gospodina koji je govorio prije mene je da je neutješan – a to saznanje za mene nije samo dovoljno, nego je i previše. Doista, to vrijedi za sve razgovore koje sam vodio otkako sam se vratio. Ali vratimo se mom svjetskom rekordu.

Ovo je zanimljiva varijacija na kafkijansku temu neuspjeha. Umjesto o gubitniku, žrtvi ili budali (*Schle-miel*), ovo je priča o prvaku, velikom plivaču. Ali kakav je to uspjeh? Osvojite olimpijsku medalju, vratite se kući i održite govor, ali zapravo niste kod kuće, nitko

ne govori vaš jezik i ne znate plivati. To znači biti pobjednik u kafkijanskom univerzumu.

Kao i mnoge Kafkine pripovijetke, fragment o plivanju je snolik. Ozračje je čudno i dezorijentirajuće, puno sitnih smetnji i neprimjerenih detalja koji se odjednom uvećaju, kao debeljkove suze i smrtoliki pogled. No istovremeno vlada određena staloženost; ti čudnovati događaji nikoga ne čude, što čitavu situaciju čini još čudnijom. Normalnost je poremećena, a poremećenost je dio normalnosti. Zapeli smo u liminalnom prostoru, u intervalu u kojem uobičajena pravila ne vrijede, ali nisu ni sasvim odbačena, gdje su se kruti obrisi stvarnosti smekšali, ali nisu sasvim isparili.

U tu zonu sumraka upao je veliki plivač. U najmanju ruku možemo reći da je govor koji je održao po primitku nagrade jedan od najboljih takvih govora svih vremena. Dobitnici nagrada povremeno pokušavaju potkopati službene procedure ne bi li ih iskoristili kao platformu za promicanje vlastitih ciljeva ili, što je jako rijetko, za preispitivanje legitimnosti samih institucija koje nagrade dodjeljuju; ali nitko nije sabotirao kulturu dodjeljivanja nagrada onako kako je to zamislio Kafka. Kafkin prvak pretvara trenutak prepoznavanja u priznanje neprepoznatljivog, a slavljenje majstorstva i dostignuća u profesiju otuđenja i nemogućnosti. Taj je obrat ključan za Kafkinu komediju, a ako se dobro izvede, mogao bi zvučati kao izvrstan komični skeč ili umjetnički performans. Tako veliki plivač izjavljuje: "Zapravo ni ne znam plivati" i pita

"Pozdrav velikom plivaču!" Norman Ross na Olimpijskim igrama u Antverpenu.

se zašto je uopće izabran za Olimpijske igre, kao da je riječ o zamjeni identiteta. Ali ne radi se o pogreški: ime je njegovo, a olimpijac bez talenta nedvojbeno je prvak koji je oborio rekord. Moramo se zapitati tko su mu suparnici? Kako je taj nesretni sportaš postigao svjetski uspjeh? Plivač kaže da nije dio društva koje ga je postavilo na pijedestal, da ne pripada naciji koju predstavlja; usprkos tome što ga javnost ubraja među svoje, on je stranac, autsajder. Sa svojim sunarodnjacima čak ni ne dijeli isti jezik; no neobično je to što obostrano nerazumijevanje nikoga ne smeta. Je li plivač uopće živ? Debeljko vidi kroz njega, čak do njegova groba – možda je zato tako tužan, zato što tuguje za mrtvim plivačem. Majstorstvo, domovina, jezik, čak i sam život – sve to postaje nevažno, iako nije sasvim porečeno. On je i dalje plivač koji je oborio rekord, samo što ne zna plivati; vratio se u svoju zemlju, ali to mu nije domovina; živ je i u dobroj formi, ali je truplo. On i jest i nije to što jest. Međutim, posljednja rečenica razbijajuča čaroliju i normalnost se naglo ponovo uspostavlja: "Ali vratimo se mom svjetskom rekordu." Drugim riječima, vrijeme je da se prione poslu, da se izvedu potrebni obredi, da se proslavi trijumf, njegov i njegove domovine. Njegove prethodne opaske odjednom zvuče kao čudne digresije, ekscentrično ne-predstavljanje, a sad se veliki plivač sjetio gdje mu je mjesto. Kao da se u poretku stvari nekim čudom otvorila pukotina i potom se jednako brzo zatvorila.

Plivački prvak koji ne zna plivati: bi li to zvučalo manje suludo da dolazi iz ustiju filozofa? Ta sjajna rečenica, Sokratova slavna ironija – znam da ništa ne znam. Je li Kafkin prvak koji ne zna plivati sportski ekvivalent filozofa koji ne zna? Ironični olimpijac, Sokrat plivanja koji preispituje naše fino izbrušene tjelesne vještine i programe tjelovježbe? (Sokrata su samog usporedjivali s električnom ražom koja “ošamuće” sugovornike.) Napokon, tko može reći što je zapravo plivanje i kako bi trebalo plivati? “Naša generacija svjedočila je potpunoj promjeni tehnike: prsno plivanje s podignutom glavom zamijenila je drugačija vrsta kraula. Štoviše, navika gutanja i pljuvanja vode sasvim je nestala. U moje vrijeme plivači su o sebi razmišljali kao o parobrodu. Bilo je to glupo, ali ja to zapravo i dalje radim: ne mogu se riješiti svoje tehnike.”^{o7} Marcel Mauss opisuje specifično iskustvo otuđenja. Kao sportski ironičar on razumije raznolikost i nepredvidivost naizgled prirodnih “tehnika tijela”. Tako se može smijati sebi samom, rugati se gluposti vlastitih duboko ustaljenih praksi (metoda parobroda) i vidjeti sebe očima promatrača.

Kafka ukazuje na drugačiju, temeljniju vrstu otuđenja. Nesumnjivo postoje razni plivači i plivačke tehnike koje se kroz prostor i vrijeme mijenjaju i sve se više razlikuju, a ni jedna od njih nije prirodni model. No iza tog mnoštva skriva se nešto bezdano i još neshvatljivije: radikalni nedostatak u središtu tehnike, nesposobnost u srcu sposobnosti koju kulturna izobrazba i oblikovanje ne poništavaju, nego je

skrivaju i bacaju u zaborav. Kad veliki plivač izjavi da “ni ne zna plivati”, plivanje samo otkriva svojstvenu mrtvu točku ili nemogućnost.

Zato je kafkijanski humor (plivač koji ne zna plivati) radikalniji od sokratovske ironije (filozof koji ne zna). Koliko god provokativna bila Sokratova dosjetka, znanje koje nije znano i dalje se negdje čuva – na što se posebno ukazuje u Platonovoј teoriji sjećanja. Prema teoriji anamneze, duša je obdarena puninom znanja koja se pri rođenju briše, tako da je proces učenja zapravo dokidanje amnezije (*an-amnesia*) ili prisjećanje znanja koje smo imali i zaboravili. Kafkino sjećanje upravo je obratno: to je paradoxalno sjećanje na amneziju. Ne-znanje ima prvenstvo nad znanjem, nesposobnost nad sposobnošću, nemogućnost nad mogućnošću, a to im prvenstvo nikakvo znanje, vještina i moć ne mogu oduzeti. To Kafka opisuje u bilješci koju sam citirao na početku ovog teksta: sjećanje na to da nekoć nije znao plivati sjećanje je na odsustvo, nedostatak, na ne-znanje starije od sveg znanja i učenja. Doista, da se ovdje može osvojiti nagrada, bio bi to svjetski rekord u pamćenju. Kafku muči predobro pamćenje; zaslužio je medalju za neurotičnu izvrsnost. Baš kao i frojdijanski histerik, i on pati od reminiscencija, ali njegove su reminiscencije na prazninu – kao da ono što se vratilo da progoni svijest nije ovakav ili onakav potisnuti sadržaj, već nesvjesno sâmo, u ovom slučaju praiskonsko “neplivanje” koje poništava sposobnost plivanja.⁸ Paradoks plivanja izvrstan je primjer onoga što bismo

mogli nazvati Kafkinom neurotičnom skolastikom. To je sjajan dokaz tome da je nemoguće plivati - da parafraziram naslov posljednjeg odjeljka Kafkine pri-povijetke "Opis jednog boja": "Dokaz tome da je ne-moguće živjeti".⁹ Po logičkom obliku Kafkin je dokaz ravan Zenonovu paradoksu, domišljatom i fantastič-nom pobijanju kretanja koje je nadahnulo i zaokup-ljalo drevnu filozofiju. Prvi koji je istaknuo bliskost Kafke i Zenona bio je Jorge Luis Borges kada je Ze-nona nazvao "Kafkinim pretečom". I Kafkini junaci kretanje nalaze nemogućim; ne mogu doći od točke A do točke B, ne mogu niti napredovati niti ostvari-ti cilj. Ako su "tijelo koje se giba, strijela i Ahilej prvi [...] kafkinski junaci u književnosti", plivač kojeg muči sjećanje na to da nekoć nije znao plivati prvi je pred-sokratovski neurotik.¹⁰

Slijedimo ovu nit malko dalje. Kafka razrađu-je pojam nemogućnosti u pismu Maxu Brodu koje je napisao tijekom boravka u sanatoriju u Matliaryju u današnjoj Slovačkoj. Vlastiti osjećaj nemogućeg raz-likuje od onoga svoga prijatelja: "Ti želiš nemoguće, meni je moguće nemoguće."¹¹ Brodovo je gledište lak-še shvatljivo: oženjen je, volio je žene i žene su vo-ljеле njega, te iako nema djecu, mogao bi ih imati da želi. Brod se odlično snalazi u društvenoj stvarnosti, čvrsto je uzemljen u svijetu mogućnosti. Ali to nije dovoljno, on želi više, nešto više od mogućeg. Ta ne-umjerena želja očituje se u aferi koju je Brod imao sa sobericom u Berlinu: "Berlinski doživljaj mi se npr. čini očito nemogućim."¹² Brod vezu shvaća ozbiljno,

ali ne i djevojku, a “ne znači li da tražimo upravo nemoguće kad nešto ne shvaćamo posve ozbiljno”?¹³ Brod u isti mah nešto želi i ne želi; njegova je želja puna napetosti i proturječja koja zadovoljstvo čine nemogućim. (Sama ta nemogućnost stvara višak užitka s onu stranu zadovoljstva, ali to je druga tema.) Kafkina je libidna nevolja drugačija: on ne vidi čvrsto tlo s kojega bi nemoguće izgledalo poželjno, kao nešto za čime može posegnuti i potom tragično, s užitkom, ne doseći. Nemogućnost za njega nije vječno nedostizan cilj koji je želja, njen *terminus ad quem*, već radije njen poražavajuće, vrtoglavo podrijetlo, njen *terminus a quo*. Kafka svoju situaciju objašnjava ovako:

*Kao kad se netko ne može oduprijeti primamljivosti da ispliva na pučinu, blažen je što ga je to tako ponijelo, “sada si čovjek, sada si veliki plivač”, i odjednom se bez nekog naročitog povoda uspravi i vidi da ga okružuju samo nebo i more i da na valovima pluta samo njegova sitna glava, te se užasno uplaši; za sve ostalo mu je sve jedno, mora natrag, makar mu i pluća prsnula. To je tako.*¹⁴

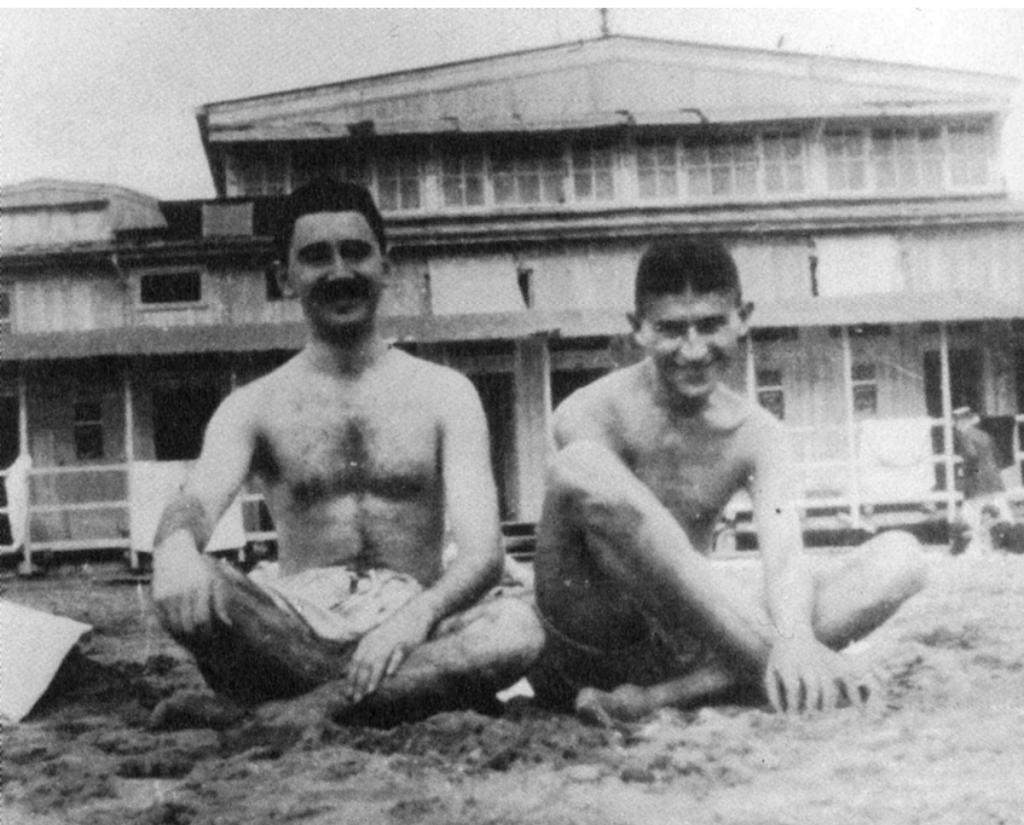
Strah od utapanja istina je velikog plivača. Plivač kao da nikada nije dorastao dubini, izgubljen je u moru, pluća mu pucaju, obala je izvan dohvata. Ta tjeskoba je Kafkina početna točka s koje se nikada nije maknuo. U drugoj metafori Kafka se uspoređuje sa školarcem koji neprestano ponavlja isti razred i ne može

napredovati. "U toj se stvari odnosim prema Tebi kao prvoškolac, koji je osam puta ponavljao razred, prema osmoškolcu koji stoji pred nemogućim, pred maturom."¹⁵ Kafka kao da je ponavljač u školi života, neprestano pada razred, nikako da usvoji znanja i vještine potrebne da bi prošao završni ispit i zakoračio u takozvani stvarni svijet. Ili treća slika: ".. samo me je taj grom pogodio jedan korak prije nego Tebe, još prije no što sam dosegnuo moguće."¹⁶ Ukopan je na mjestu, zgromljen pred ulazom u moguće. Kafkina beletristička obično se veže uz transcendenciju i dojam da osobom vlada neka tajnovita sila koja nadilazi poznati nam svijet (nedostižni vladar, nepristupačni zakon, odsutni Bog). Ali problem bismo trebali postaviti drugačije. Ono što leži izvan Kafkina dohvata je *ovaj svijet*. Tajna u koju ne može proniknuti je banalna, svakodnevna, društveno priznata stvarnost koju Brod uzima zdravo za gotovo (i čija ograničenja nastoji nadvladati žećeći nemoguće). Iz kafkijanske perspektive, to što se ne može sasvim ući u logiku međusobnog prepoznavanja, što se ne može zauzeti svoje mjesto u simboličkom redu, što čovjek uvijek-već biva bačen u svijet – taj neuspjeh nije samo mana, to jest tema. Ili, rečeno rječnikom paradoksa plivanja, tema je sjećanje na prethodnu nemogućnost koje se ne može potisnuti. To otkriva i moguću formulu za kafkijanski nagon za smrću: "Znam živjeti baš kao i drugi, samo što nisam zaboravio da nekoć nisam znao živjeti – i stoga mi to što znam živjeti nimalo ne pomaže; dakle ne znam živjeti. Život mi je otvoreni grob..."

Usprkos “velikim razlikama” između Broda i Kafke, Kafka kaže: “ne vjerujem da se u onoj glavnoj stvari bitno razlikujemo koliko Ti prikazuješ.”¹⁷ U posljednjem odlomku pisma prikazuje snažniji kontrast između staromodnog patosa koji se vezivao uz nemogućnost i nove, moderne senzibilnosti:

*Sad još usporedimo Tvoje i moje – ili radije iz obzira nemoj uspoređivati moje – sa starim velikim vremenima. Jedina stvarna nesreća bila je neplodonost žena, no i onda kad su bile neplodne, mogla se postići plodnost. Neplodonost u tom smislu – ako silom prilika zamišljam sebe kao središte – više uopće ne vidim. Svaki je skut plodan i bezkorisno se ceri u svijet. A ako se pokriva njegovo lice, onda to nije zato da bismo se zaštitili od njegova cerenja, već zato da naše vlastito ne bi bilo vidljivo. U usporedbi s time borba s ocem ne znači mnogo, ta on je samo stariji brat, također neuspjeli sin, koji se samo jadno trudi da svog mlađeg brata ljubomorno u odlučnoj borbi zbuni, uostalom uspješno. Sada je međutim već posve mračno, kao što i mora biti za ovo posljednje svetogrđe.*¹⁸

“U usporedbi s time borba s ocem ne znači mnogo” – nevjerojatno je da ta misao dolazi od Kafke kojemu je, čini se, sukob s ocem bio sve na svijetu. Bilo bi zanimljivo ponovo pročitati Kafkina djela iz perspektive te male opaske. Možda taj “gorostas od mog oca, vrhovna instanca”¹⁹ i nije toliko impozantan kako se

Ljubitelji plivanja Franz Kafka (desno) i književnik i liječnik Ernst Weiss na odmoru na moru u Marielystu u Danskoj 1914. godine. Kafka i Weiss imali su komplikirano prijateljstvo, što je Weiss tematizirao u svom romanu *Aristokrat* (1928) u odnosu između glavnog junaka Boëtiusa i njegova prijatelja, krhkoga i boležljivoga Titurela. Kada se Titurél utapa u jezeru, Boëtius zapliva i spasi ga. "Pravilo je", objašnjava Boëtius, "a ovo nam je opetovano ponavljanjo: držite upopljenika s leđa. Očekujte borbu u vodi." Borba je doista brutalna: "Potopio sam svog prijatelja pod mlijecnu, mutnu vodu, koja je od žestine borbe pljuštala poput kiše, dok nije potpuno izgubio svijest, što je omogućilo spašavanje." Boëtiusa je kasnije nezahvalni Titurél odbacio. Vidi *Aristokrat*, prev. Martin Chalmers (London: Serpent's Tail, 1994.), str. 70, 72.

čini. Što kada bismo u svom razumijevanju Kafke relativizirali važnost njegova oca, kada bismo ga vidjeli u svjetlu problematike nemogućnosti umjesto obratno? Kafka ovdje čak i suosjeća s tom inače užasavajućom figurom: napokon, otac je i sam nestični sin, kao i ljubomorni stariji brat koji teatralnim ponašanjem želi zaštiti mladeg brata od veće opasnosti. Cijela ta očinska drama krivnje i duga, zakona i autoriteta, rivalstva i transgresije otkriva se kao prijevara, kao sporedna točka koja prikriva "odlučnu borbu". Kao što kaže Jacques Lacan, otac ili gore, *le père ou pire*. No što je to gore?

Tu je na sažet i metaforički način iznesena izvanredna društvena kritika. Iako se Kafka nije poslužio tom riječju, nazvao bih je parabolom kapitalizma. U "starim velikim vremenima" na nemogućnost u obliku ženske neplodnosti moglo se uzvratiti molitvom, na beznađe odgovoriti nekom nadom. Ono što nije moguće na zemlji, možda bude podareno s neba. Mogli bismo pomisliti da se taj nazor razlikuje od današnjeg po tome što više nema nikoga kome se može moliti: Bog je mrtav, a mi smo sami s nemogućim, zaglibili smo u neutješnu samoću. No Kafka ne govori o tome. Bog nije nestao, nego je nemoguć. Danas ništa nije nemoguće ili, kako kaže reklamni slogan, "nemoguće je ništa". Nemogućnost je postala nemoguća: sve može i mora uroditи plodom. "Svaki je skut plodan i beskorisno se ceri u svijet." Skut, maternica koja se ceri u svijet – što je doista nov djelomični objekt, ravan "penisu koji hrani" Melanie Klein – Kafkin je amblem

novog vremena koji spaja opscenu radost s prezreloem produktivnošću i određenim ozračjem uzaludnosti. Doista, što to znači, "beskorisno" se ceriti? Vide li tu beskorisnost samo oni koji ne razumiju svrhu totalne produktivnosti? Ili je radije simbol neopravdanog uživanja koje luči svijet prekomjerne korisnosti? Ili su možda oni koji se cere na kraju sami zasjenjeni nekakvom taštinom: čemu služi sva ta plodnost?

Svi su tobiože sretni, sve je produktivno, ali to isto tako izaziva određeno gnušanje, određen osjećaj stida. "A ako se pokriva njegovo lice, onda to nije zato da bismo se zaštitili od njegova cerenja, već zato da naše vlastito ne bi bilo vidljivo." I vi se cerite, ali potajice, u sebi. Pokrivate lice, ali ne zato da biste se zaštitili od tuđeg cerenja, od pogleda na njihovo oduorno samozadovoljstvo – skrivate se zato da se ne vidi da se cerite baš kao i oni. To je vaš cerek nad kojim se gnušate, koji želite sakriti od pogleda. To je paradox, sram zbog vlastite besramnosti, posljednji izdusaj srama koji osjećamo kad počinjemo shvaćati da se više ni zbog čega ne можемо posramiti. Ako je sram unutarnji nagon za bijegom, nemogućim bijegom od neizbjježne situacije, to je kao da čovjek prekrivanjem lica pokušava pobjeći od sebe sama ili onoga što je već postao: osoba koja se izopačeno ceri jer više ne osjeća ni potrebu ni želju da od bilo čega pobjegne. Da ponovim, problem nije u nemogućem – Kafkina distopija, njegovo "posljednje svetogrđe" je svijet u kojem ništa nije nemoguće. Borba s ocem, koja je u osnovi borba za svoje mjesto u svijetu – što je u Kafkinom

slučaju značilo biti osuđen na ne-mjesto – nadmašena je. Duboko problematična pitanja mjesta, pripadanja, identiteta, usidrena krivnjom i dugovima i s ocem kao vratarem simboličkog poretka, više nisu esencijalna. Prvenstvo je preuzeo drugi autoritet s drugim zahtjevom, iako sinu, ili mlađem bratu (sam Kafka?) s tog preokreta pozornost “odvraćaju” starije borbe. Da to prikažem drugačije: ako je očeva kletva bila “ti jesi nesposoban za život”,²⁰ tada je “posljednje svetogrđe” biti lišen te nesposobnosti, to jest, biti *osuđen na sposobnost*. To je ta “odlučna borba”, a Kafka metaforičko bojno polje ocrtava trima različitim nemogućnostima: s jedne strane to je želja za nemogućim (Brod) i moguće kao nemoguće (Kafka); s druge strane to je “ništa nije nemoguće” ili nemogućnost nemogućeg (maternice koje se cere).²¹

Poznato je da je Sigmund Freud govorio o tri nemoguća zanimanja: vladanju, obrazovanju i psihanalizi. No što je s plivanjem? Je li plivanje još jedno od tih nemogućih zanimanja? *Plivanje, nemoguće zanimanje?* Muke velikog plivača odražavaju se u drugim Kafkinim junacima, kao što je pjevačica Josefina koja ne može pjevati i pas istraživač koji nema akademiske vještine. (Kao što sam pas kaže, njegove se mane očituju “u mojoj naučnoj nesposobnosti, slaboj snazi mišljenja, lošem pamćenju, a najviše u tome što nisam u stanju uvijek držati pred očima naučni cilj.”²²) U skladu s time predložio bih Kafkina tri nemoguća zanimanja – a to nisu vladanje, obrazovanje i psihanaliza, nego plivanje, pjevanje i istraživanje. Ako je

plivač prvak nemogućeg, a pjevačica umjetnica nemogućeg, pas je teoretičar nemogućeg. Upravo u smiješnom i neuspjelom, ali hrabro nedogmatskom psećem filozofskom sistemu, u psećoj "nauci", nemoguće je dobilo svoje pravo koncipiranje i podignuto je na razinu koncepta – a za Kafku je najbolji naziv za taj koncept – "sloboda".²³

- 01 Citirano u: Heller-Roazen, Daniel. *Echolalias: On the Forgetting of Language*, New York: Zone Books, 2008, str. 146. Preveo Heller-Roazen. Izvornik se može naći u: Kafka, Franz. *Nachgelassene Schriften und Fragmente II*, ur. Jost Schillemeyer, Frankfurt am Main: S. Fischer, 1992, str. 334.
- 02 Stach, Reiner. *Kafka: The Early Years*, prev. Shelley Frisch, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2017, str. 105.
- 03 Kafka, Franz. *Dnevnik*, prev. Traute Šegedin, Zagreb: Zora, GZH 1977, str. 333.
- 04 Kafka, Franz. *Letters to Felice*, ur. Erich Heller i Jürgen Born, prev. James Stern i Elisabeth Duckworth, New York: Schocken Books, 1973, str. 296. Pismo 4. kolovoza 1913.
- 05 Kafka, Franz. "Fragments," prev. Daniel Slager, *Grand Street*, br. 56 (Spring 1996), str. 118. Koliko znam, Slager je prvi koji je to djelo preveo na engleski; original se može naći u: Kafka, Franz. *Nachgelassene Schriften und Fragmente II*, str. 254–257. Reiner Stach uključio je pripovijetku u svoje djelo *Is That Kafka? 99 Finds*, u kojem nam pruža vrijedne informacije o njezinom podrijetlu: "Ovaj fragment vjerojatno je napisan u Pragu 28. kolovoza 1820. Sačuvan je u takozvanom 'Konvolut 1920' ('1920 Bundle') koji se sastoji od pedeset i jedne neuvezane stranice. Kafkini ispravci na početku teksta posebno su značajni. Umjesto 'Stigao sam s Olimpijadi u X gdje sam postavio svjetski rekord u plivanju,' u izvornom rukopisu stoji: 'Stigao sam s Olimpijadi u Antwerpenu, gdje sam postavio svjetski rekord u plivanju na 1500 metara.' Olimpijske igre 1920. doista su održane u Antwerpenu, a posljednji krug natjecanja u plivanju održan je od 24. do 26. kolovoza. To znači da je Kafka fragment vjerojatno napisao čim su objavljeni rezultati natjecanja. Pobjednik na 1500 i 400 metara slobodnim stilom bio je dvadesetčetverogodišnji Amerikanac Norman Ross koji je kasnije diskvalificiran u utrci na 1500 metara slobodnim stilom." Vidi Stach: *Is That Kafka? 99 Finds*, prev. Kurt Beals, New York: New Directions, 2016, str. 175. Zanimljivo je da Slagerov prijevod spominje Antwerpen, ali izostavlja duljinu dionice. Citati koji slijede su iz Slagerova prijevoda.
- 06 Ta rečenica, kao i izbrisane informacije o Antwerpenu i dužini dionice, uzeta je iz izvorne verzije teksta. Vidi: Kafka, Franz. *Nachgelassene Schriften und Fragmente II: Apparatband*, ur. Jost Schillemeyer, Frankfurt am Main: S. Fischer, 1992, str. 269.
- 07 Mauss, Marcel. "The Techniques of the Body", prev. Ben Brewster, *Economy and Society*, Vol. 2 No. 1 (1973), str. 71.

- 08 Daniel Heller-Roazen uspoređuje paradoks plivanja s Freudovom analizom afazije. Vidi Heller-Roazen. *Echolalias*, str. 146–147.
- 09 Lik debeljka zapravo se prvi put pojавio u ovoj ranoj pripovijetki i to vezano upravo uz temu nemogućeg. Možda je za mršavog Kafku *der dicke Mann* bio upravo utjelovljenje nemogućeg. Možda čak možemo vidjeti tajnu nit koja povezuje fragment o plivanju i "Opis jednog boja". Imenovana pripovijetka ne samo da uvodi lik debeljka, nego u njoj nalazimo i druge motive: debeljko plače, a kasnije se utapa u rijeci (u takozvanoj prvoj Kafkinoj kratkoj priči "Osuda" (*Das Urteil*) lik sina isto se tako utapa). Na početku pripovijetke isto se tako spominje plivanje: pripovjedač pravi „pokrete kao da pliva“ dok klizi pločnikom po mjesecini. „Ali kako mi se kasnije ne bi moglo reći da svatko može plivati po kaldrmi i da to nije vrijedno pripovijedanja, jednim zamahom digao sam se preko ograda i plivajući obišao svaki svetački kip koji sam susreo.“ Kafka, Franz. "Opis jednog boja", u Kafka, Franz. *Pripovijetke, Knjiga druga*, prev. Zlatko Matetić, Zagreb: Zora, GZH, 1977, str. 77. Ova proto-kafkijanska pripovijetka tako donosi čitav niz slika i tema – plivanja, utapanja, debeljka, debeljka koji plače, nemogućnosti življenja – koje će biti prerađene i upletene u kasniju prozu.
- 10 Borges, Jorge Luis. "Kafka i njegove preteče", u: *Druga istraživanja*, prev. Marko Grčić, Zagreb: Zagrebačka naklada, 2000, str. 115.
- 11 Kafka, Franz. *Pisma*, prev. Mignon Mihaljević, Zagreb: Zora, GZH, 1977, str. 124. Pismo 13. siječnja 1921.
- 12 Ibid, str. 125.
- 13 Ibid, str. 124.
- 14 Ibid, str. 125-126.
- 15 Ibid, str. 125.
- 16 Ibid, str. 124.
- 17 Ibid, str. 124.
- 18 Ibid, str. 126.
- 19 Kafka, Franz. *Pismo ocu*, prev Zlatko Crnković, Koprivnica: Šaren dučan, 2007, str. 11.
- 20 Ibid, str. 80.
- 21 To nudi mogući odgovor, koji nažalost ne mogu razraditi ovde, na Lukácsu kritiku Kafke kao nihilista i ne-realista. (Prema Lukácsu je Becket u tom smislu Kafkin veliki nasljednik.) Otuđenje i tjeskoba u Kafkinim pripovijetkama možda nisu puki odraz "opake naravi modernog kapitalizma i nemoći čovjeka koji se s njime suočava" – kapital-

- izam bi se prije trebao shvatiti kao specifičan izraz i izrabiljivanje tog otudjenja koje uključuje potiskivanje nemogućeg. Vidi Lukács, "Franz Kafka or Thomas Mann?", *The Meaning of Contemporary Realism*, prev. John i Necke Mander, London: Merlin Press, 1962, str. 77.
- 22 Kafka, Franz "Istraživanja jednog psa", u: *Pripovijetke, knjiga druga*, prev. Zlatko Matetić, Zagreb: Zora, GZH, 1977, str. 260-261.
- 23 Ibid, str. 261. Naravno, temeljno nemoguće zanimanje za Kafku je pisanje – a plivanje, pjevanje i istraživanje mogu se shvatiti kao tri privilegirana vida nemogućeg koji se pojavljuju u tom (nemogućem) pisanju. U poznatom (i prikladno nedovršenom) odlomku iz još jednog pisma objašnjava to kao četverostruku borbu: "... nemogućnost da ne pišu, nemogućnost da pišu na njemačkom, nemogućnost da pišu drugačije, i gotovo bi se mogla dodati i četvrta nemogućnost, nemogućnost da pišu uopće [...] dakle bila je to jedna, s bilo koje strane da je gledamo, nemoguća literatura, ciganska literatura koju je njemačko dijete ukralo iz kolijevke i u velikoj brzini nekako skuhalo, jer je netko ipak morao plesati po žici. (No nije to bilo čak ni njemačko dijete, nije bilo ništa, naprsto je rečeno da netko pleše [prekinuto])". Kafka, Franz. *Pisma*, prev. Mignon Mihaljević, Zagreb: Zora, GZH, 1977, str. 153-154. Pismo lipanj 1921

AUTOR: Aaron Schuster

NASLOV: Kafka pliva — prvak nemogućeg

IZDAVAČ: Multimedijalni institut

Preradovićeva 18

HR-10000 Zagreb

TELEFON: +385[0]14856400

E-MAIL: mi2@mi2.hr

URL: www.mi2.hr

PRIJEVOD: Iva Gjurkin

REDAKTURA & LEKTURA: Tihana Pupovac, Ivana Pejić, Igor Marković

OBLIKOVANJE: Dejan Dragosavac Ruta

PISMO: Bara [Nikola Đurek/tptq]

— elektronička publikacija

Zagreb, rujan 2020.